

Vinni mõis/sovhoos aastatel 1940-1958

1940. aastal olid Vinni mõisas ajutiselt nii Kehtna Kodumajanduskool (1939-1942) kui Arkna Põllumajanduskool.

Kehta Kodumajanduskool sunniti baaside lepinguga 1939/1940. a oma mõisast lahkuma, asemele tuli Nõukogude Liidu Punaarmee lennuväebaas. Kodumajanduskool kolis Rakvere lähedale, kus tegutseti mitmes majas, sh Vinni mõisas. 1942. aastal koliti kool Kehtnasse tagasi.

Vinni sovhoos moodustati Eesti NSV Rahvakomissariaatide Nõukogu 3. okt. 1940. aasta määruse alusel Johann Dietrichsteini sihtasutusest/Vinni mõisast.

Eesti NSV Põllutöö Rahvakomissariaadi poolt saadeti Vinni sovhoosi organiseerima Vaeküla Töödejuhatajate Kooli lõpetanud ja Rootsisis ning Särevere mõisas praktikal olnud Viljandimaa noormees Johannes Täks. Kuigi endine Vinni mõisa valitseja Aksel Amberg jätkas oma ametikohustuste täitmist, juhtis Johannes Täks nõukogude võimu usaldusmehena praktiliselt Vinni mõisa tegevust. Seda tõendavad tema koostatud kirjad jt. dokumendid ENSV Põllutöö Rahvakomissariaadile ning säilinud kirjad kodustele Viljandimaal. 1940. a. lõpul valiti Johannes Täks „maatöötajate ametiühingu Virumaa komitee liikmeks ja ENSV maatöölise ametiühingu keskkomitee liikmeks“. Vabadel hetkedel mängis ta meelsasti viulit.

31. detsembril 1940. a. määrati Johannes Täks Vinni sovhoosi valitsejaks. Riigimõisate valitsuse määratud komisjon ning Johannes Täks võtsid sihtasutuse Johann Dietrichsteini voliniku Hans Wrangelli asetäitjalt Aksel Ambergilt üle Vinni mõisa majapidamise ja muud sellele kuuluvad varad. Sellekohane akt on allakirjutatud 6. veebruaril 1941. a.

5. juunist 1941. a. ühendati mitmeid endisi riigimõisaid (väikesi sovhoose).

Praeguses Lääne-Viru maakonnas moodustati Viru sovhoos keskusega Vinnis. Vinni sovhoosist sai Viru sovhoosi osakond, osakonna juhatajaks ja ühtlasi Viru sovhoosi direktori asetäitjaks määrati Johannes Täks (direktoriks määrati Niilo Teemaa).

Uutes tingimustes Viru sovhoosi Vinni osakonna juhatajana ei õnnestunud Johannes Täksil töötada kuigi kaua, sest 22. juunil 1941. a algas sõda N. Liidu ja Saksamaa vahel. Saksa vägede edasitungimisega Eestisse katkes seniste sovhooside tegevus Eesti NSV-s algul Lõuna-Eestis, hiljem kogu Eestimaal. Saksa armee edasitungimisega aktiveerus metsavendade tegevus ka Virumaal. Rägavere ja Küti valla piirkonnas tegutses grupp metsavendi, kelle laager asus Roela lähisel Puka metsas. Kui Saksa väed lähenesid Virumaa piiridele, algas sovhooside varade evakueerimine. Vinni sovhoosi piimakari oli sovhoosist ära sõja eest varjule aetud Puka metsa kavatsusega see evakueerida. Muidugi ei läinud evakueerimine korda Punaarmee kiire taganemise tõttu. Sovhoosi karja Puka metsas hoidsid ja hooldasid Aino Moor-Štšugoreva, Leida Leinart jt. Johannes Täks läks juulikuul lõpupäevil metsa karja juurde, et tööliste palka maksta. Ta võeti metsavendade poolt kinni ja lasti maha kas 31. juulil või 1. augustil 1941. aastal.

Saksa okupatsiooni ajal jätkas Vinni sovhoos tegevust riigimõisana. Sel ajal oli üks Vinni mõisa valitsejaid Gustav Vestov. Venemaalt Leningradi oblastist sõjapõgenikuna Vinni tulnud agronoom Mihkel Kurs juhtis mõisa taimekasvatust, ühtlasi 45-50 sõjavangi tööd, kes olid antud Vinni mõisa käsutusse.

Mõisa peahoones, endises aadlipreilide koolimajas oli Saksa sõjaväe haigla, kus käisid abitöödel ka Vinni mõisa naised.

25. septembril 1944. a, pärast nõukogude võimu taaskehtestamist Virumaal, jätkas Vinni sovhoos 1941. a katkenud tegevust. Esimeseks direktoriks sai lühikeseks ajaks Mihkel Kurs.

18. oktoobril 1945. a määrati uueks direktoriks Hermann Hansson.

1945. aastal oli Vinni sovhoosis 86 töötajat, 83 lüpsilehma, 5 traktorit, 1 veoauto, teravilja saadi 8,2 tsentnerit hektarilt, kartuleid 67,2 tsentnerit hektarilt, piima lehma kohta keskmiselt 2053 kg aastas.

Hermann Hansson (s. 18.02.1900) arreteeriti NKVD poolt 1946.a. juulikuus ja saadeti 10 aastaks GULAGI (Komi ANSV-sse Sevželdorlagi).

Hermann Hansson oli keskmiktalupidaja poeg Viljandimaalt, elukutselt agronoom, olnud enne ja saksa ajal Tartu eksporttapamaja juhataja.

Kirjanik Jaan Kross on oma raamatus "Kallid kaasteelised I" meenutanud vana Hanssoni GULAG'i laagrist Inta linna lähedal, kus nad aastatel 1948-1951 töötasid koos söesorteeri ääres.

Pärast Hermann Hanssoni arreteerimist määrati Vinni sovhoosi direktoriks August Nobel, kes oli sel ametikohal vähem kui aasta.

14. aprillil 1947.a. määrati Vinni sovhoosi direktoriks Artur Janson, kes oli sellel kohal kuni 1. maini 1954.a.

Tema valitsemise perioodil hakkas Vinni sovhoos suurenema:

1. märtsist 1951. aastal liideti Vinniga Küti sovhoos,

10. maist 1952. a liideti Roodevälja nuumloomade sovhoos,

22. veebruarist 1953. a liideti M.Kalinini nim. kolhoosi Kaarli maad 154 ha.

1954. a lahutati Vinnist Küti osakond, kus moodustati omaette Küti sovhoos.

Artur Jansson oli sõjaväes auastmelt kapten, viidi Vinnist üle Narva sovhoosi sealset tootmist suurendama. Saueaugus oli jõesängi taga (seal voolas sellal vahel ka vesi) kaks barakki töölistele, tagapool veel kaks maja.

Vinni mõisa tallihoovis oli algul kõigis hoonetes hobused, hiljem ehitati kahte külge korterid. Tagumisse ritta avanesid korteriüksed hoovi, tee poolt parema külje korteriüksed avanesid risttee poole.

Praegusel parkimisplatsil (Vinni hosteli vastas Sõpruse tn) asus tuletõrjekuur ja kell (kuulutas töö algust ja lõppu, hiljem oli kell hoiul Vinni NST kontoris).

Praeguste õpetajate majade all ja taga (Ülase tänava kant) oli soine ala ja seal karjatati hobuseid.

Janssoni perioodil saabus Vinni palju uusi tööperesid, sealhulgas ingerisoomlased ja eestlased, kes sõjakeerises olid sunnitud oma kodudest Leningradi oblastis lahkuma.

Peaagronoom oli Helene Loik, peazootehnik Olga Kuzmina, pearaamatupidaja Pronnik, kassapidaja Hellen Lokotar, traktoribrigaadi brigadir Ivan Pitke, majandusjuhataja Orak, peamehhanikuks Lillemaa, hiljem Otto Niisuke.

Sovhoosi majandus läks tõusuteed. Taime- ja loomakasvatuse kõrval pandi alus aiandusele.

Entusiast aednik Anton Vapper rajas Vinni suure õunaiaia (4 ha, 450 õunapuud), mis andis head saaki aastakümneid hiljemgi. Arendati ehitustegevust Vinnis, Kütis Roodeväljal.

1953. aastal avati Vinni mõisahoone soklikorrusel lastesõim.

1. mail 1954. a määrati Vinni sovhoosi direktoriks endine Rakvere julgeolekuvolinik Vassili Jelizarov, kes oli Vinnis kuni 1. septembrini 1955. aastal. See periood langes kokku NSVL partei- ja riigijuhi N.S.Hruštšovi maisikasvatuse kampaania algusega. Jelizarov hakkas sellest innuga kinni. Ta laskis üles künda kõik põldheina põllud ja maisi täis külvata. Suurt maisisaaki oodates rajati mäekünkale silotranžeed, mis meenutasid puitvooderdisega sõjaaegseid kaevikuid. Tranžeed aga jäid tühjaks, sest maisisaaki polnud, polnud ka põldheina.

1954-1955. aasta talveperioodil saabus Vinni loomakasvatuses kurb madalseis.

1955. a septembris tuli Vinni sovhoosi direktoriks kõrgema põllumajandusliku haridusega Heino Parkja. Tema juhtimisel sai sovhoos Jelizarovi-aegsest madalseisust üle ning majanduslikud näitajad paranesid. Kaasaegsed meenutavad Parkjat lugupidamisega.

Sel perioodil liideti Vinni sovhoosiga „Sõpruse“ kolhoos 1956. aastal ja „Järve“ kolhoos 1957. aastal. 1956. aasta lõpul tuli peaaegronoomiks Elmar Arula, kelle juhtimisel pandi Vinnis alus maaviljeluse tõusule järgnevateks aastakümneteks.

Parkja perioodil oli peamehhaanikuks Petrov, hiljem Ivan Pitke, ehitustööde juhatajaks Tan Raamat, pearaamatupidajaks Jevgenia Karkuts, peazootehnikuks Olga Zõrovatkina, 1958. a Lehte Põlluvee, põllundusbrigadiriks (hiljem osakonnajuhatajaks) Jekaterina Tervonen.

1958. a juunis määrati Heino Parkja Rakvere rajooni Põllumajandusinspektsiooni juhatajaks, Vinni direktoriks sai Vinni peavetarst Aado Priks.

1958. aastal olid sovhoosil järgmised osakonnad:

Sõpruse osakond - juhataja Orak,

Järve osakond - juhataja Lepiksoo,

Roodevälja osakond - juhataja Lintrop.

Vinnil osakond - eraldi juhatajat ei olnud, osakonda juhtisid peaspetsialistid ning brigadirid: põllundust Hugo Vahtra (hiljem Jekaterina Tervonen ja Marta Arula), loomakasvatust Aino Kouha ja Helve Orak.

Aadu Priks oli direktoriks kuni 13. maini 1959. aastal.

Vinni sovhoosi tootmisnäitajaid aastal 1958:

	1958.a
Majandi üldsuurus hektarites	4 955
Teravilja kogutoodang tonnides	913
Teravilja hektarisaak tsentnerites	15,9
Kartuli hektarisaak tsentnerites	111,6
Piima kogutoodang tonnides	1 360
Piima lehma kohta kg-des aastas	2 703
Kasum/kahjum rublades	-61 900